DET SANSELIGE 1700-TALLET

Undervisningsopplegg for ungdomstrinnet.
Utarbeidet av Ragnhild Hutchison, for prosjektet *Historiske toll- og skipsanløpslister.*

Her følger to undervisningsopplegg:
- Handelssystemene på 1700-tallet.
- Det sanselige 1700-tallet.

Begge oppleggene er utformet for ungdomstrinnet, og kan gjøres som forberedelse til besøk på utstillingen «Det sanselige 1700-tallet», men kan også gjennomføres uavhengig.

Undervisningsoppleggene oppfyller følgende kompetansemål:[1]

Etter 10. trinn
Mål for opplæringa er at eleven skal kunne:
- finne døme på hendingar som har vore med på å forme dagens Noreg, og reflektere over korleis samfunnet kunne ha vorte dersom desse hendingane hadde utvikla seg annleis.
- presentere hovudtrekk ved historia og kulturen til samane frå dansketida til i dag, og drøfte forholdet deira til storsamfunnet.
- presentere viktige utviklingstrekk i norsk historie på 1800-talet og første halvdelen av 1900-talet, og forklare korleis dei peikar fram mot samfunnet i dag.
- forklare teknologiske og samfunnsmessige endringar som følgde av den industrielle revolusjonen.
- gjere greie for imperialisme og gje døme på avkolonialisering.
- drøfte viktige omveltingar i samfunnet i nyare tid, og reflektere over korleis dagens samfunn opnar for nye omveltingar.

Utstillingen er utgitt av: NORSK LOKALHISTORISK INSTITUTT

Utstillingen og undervisningsoppleggene er muliggjort med støtte fra:
Eckbos legat, Proforsk, Forskningsrådet, Sparebankstiftelsen.

ECKBOS LEGAT

Forskningsrådet

SPAREBANKSTIFTELSEN DNB

[1] http://www.udir.no/kl06/SAF1-02/Kompetansemaal/?arst=372029322&kmsn=1651845834

CC-BY-SA 4.0

Undervisningsopplegg 1: Handelssystemene på 1700-tallet.

Dette undervisningsopplegget er gruppebasert og lar seg gjennomføre i løpet av to skoletimer.

Elevene får de to faktatekstene, og deles inn i grupper for å gjøre oppgavene.

For ytterligere pensumrelatert lesning henvises til NDLA.no og følgende undervisningsopplegg:

- Globalisering på 1700-tallet.
- Handelsforholdene på 1700-tallet.
- Historie og statistikk.
- Forbruk i fortiden.
- Næringslivet i Norge 1500-1800.

Deles ut til alle:

Handelen på 1700-tallet.

1700-tallet var århundret da verdensdelene for alvor begynte å handle med hverandre. Forbedringer i konstruksjon og navigasjon gjorde skipene større og hurtigere, og reisene raskere og tryggere. Nye finansieringsmetoder som aksjeselskap muliggjorde organisering av større og dyrere handelsreiser til fjernere steder. Samtidig førte befolkningsvekst til at mange flyttet til byene, og at stadig flere deltok i en fremvoksende pengeøkonomi både som produsenter og forbrukere. Dette gjorde folk i stand til, og etter hvert også vant med, å kjøpe varer som gradvis ble tilgengelige, i form av større mengder og lavere priser.

Den internasjonale handelen.
For å skaffe nye og fler varer sendte europeerne gjennom 1700-tallet stadig flere skip ut for å handle. De dro til Asia for å skaffe te, porselen, silke, bomull og krydder, og byttet det mot europeiske edelmetaller som gull, sølv og bronse. Etter hvert økte også eksporten av varer som våpen og brennevin. Plantasjer ble satt i gang av europeere blant annet i Karibia og Amerika. På disse ble afrikanere tvunget til å arbeide som slaver. Dette sikret lave kostnader, og gjorde prisene på varer som tobakk, sukker og kaffe så lave at de mange steder i Europa ble tidlige forbruksvarer, altså varer som store deler av befolkningen kunne bruke ofte.

Handelen innad i Europa vokste også. Fra øst kom korn og lintøy. Fra sør vin, olje, frukt og nøtter. Fra nord kom metaller, fisk, pels og tømmer. Noe gikk direkte mellom regioner og havner, mens noe også gikk via de store handelssentraene Amsterdam og London, og mot slutten av århundret også Hamburg. For Norge ble også Danmark, og særlig København, et viktig omlastningspunkt.

De norske handelsmønstrene.
I Norge kan vi se den omtalte handelsveksten ved at det gjennom 1700-tallet skjedde en merkbar økning i utvalget og mengdene av varer som kom. Handelen mellom de norske regionene var likevel ikke så stor. Fra Østlandet ble det imidlertid særlig handlet jernvarer mot talg og fisk fra Vestlandet og nordover. Til Danmark ble det solgt jern og tømmer fra Øst- og Sørlandet. Tilbake kom særlig korn, men også ferdigvarer som tekstiler og redskaper, samt eksotiske varer som kaffe, sukker og tobakk. Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge hadde mindre kontakt med Danmark, men handlet da hovedsakelig fisk mot korn.

I handelen med Europa ble det eksportert tømmer fra Øst- og Sørlandet. Dette gikk særlig til Storbritannia og Nederland, og dels også til Frankrike. I retur kom varer som tekstiler, matvarer og eksotiske varer. Fra Vestlandet og Trøndelag ble det utført fiskevarer til østersjøområdet, Nederland og Sør-Europa. Tilbake kom korn fra øster-

sjøområdet, finere ferdigvarer som tøyer, accesoarer og eksotiske varer fra Nederland, og varer som sitroner og vin fra Middelhavet. Fra Trondheim ble det i tillegg utført tømmer til Storbritannia og kobber til Nederland.

De norske eksportvarene var viktige i markedene de kom til. I Storbritannia utgjorde det norske tømmeret 80% av det sivile markedet for tømmer på slutten av 1700-tallet. Norsk fisk var et viktig bidrag til matforsyningen i Sør-Europa, særlig for vanlige folk og fattige. Kobberet fra Trondheim ble også en del av det internasjonale kobbermarkedet. Det ble gjort om til gryter, takdekke, pyntegjenstander og våpen, som ble solgt over hele verden.

Den sjøveise handelen i praksis
Varene som ble fraktet til og fra de norske tollstedene var del av et stort transportsystem. Norske skip og skippere seilte i utenriksfart. Mange av disse kom fra Sørlandet. De tok på seg fraktoppdrag for både norske og utenlandske handelsfolk, og kunne være ute i mange år. De var derfor ikke bare viktige for de norske regionenes handel med utlandet, men også for handel mellom de europeiske regionene.

Danmarksskipperne hadde mindre båter, og reiste i skytteltrafikk mellom særlig Øst- og Sørlandet og Danmark. De sørget for forsyninger av nødvendigheter, som korn og andre varer mellom de to unionslandene.

Den siste gruppen var lokale kystskippere. Deres skip og båter var små, og de drev frakt mellom norske havner. I praksis sørget de for at varene som utenriks- og danmarksskipperne brakte til Norge ble spredt videre.

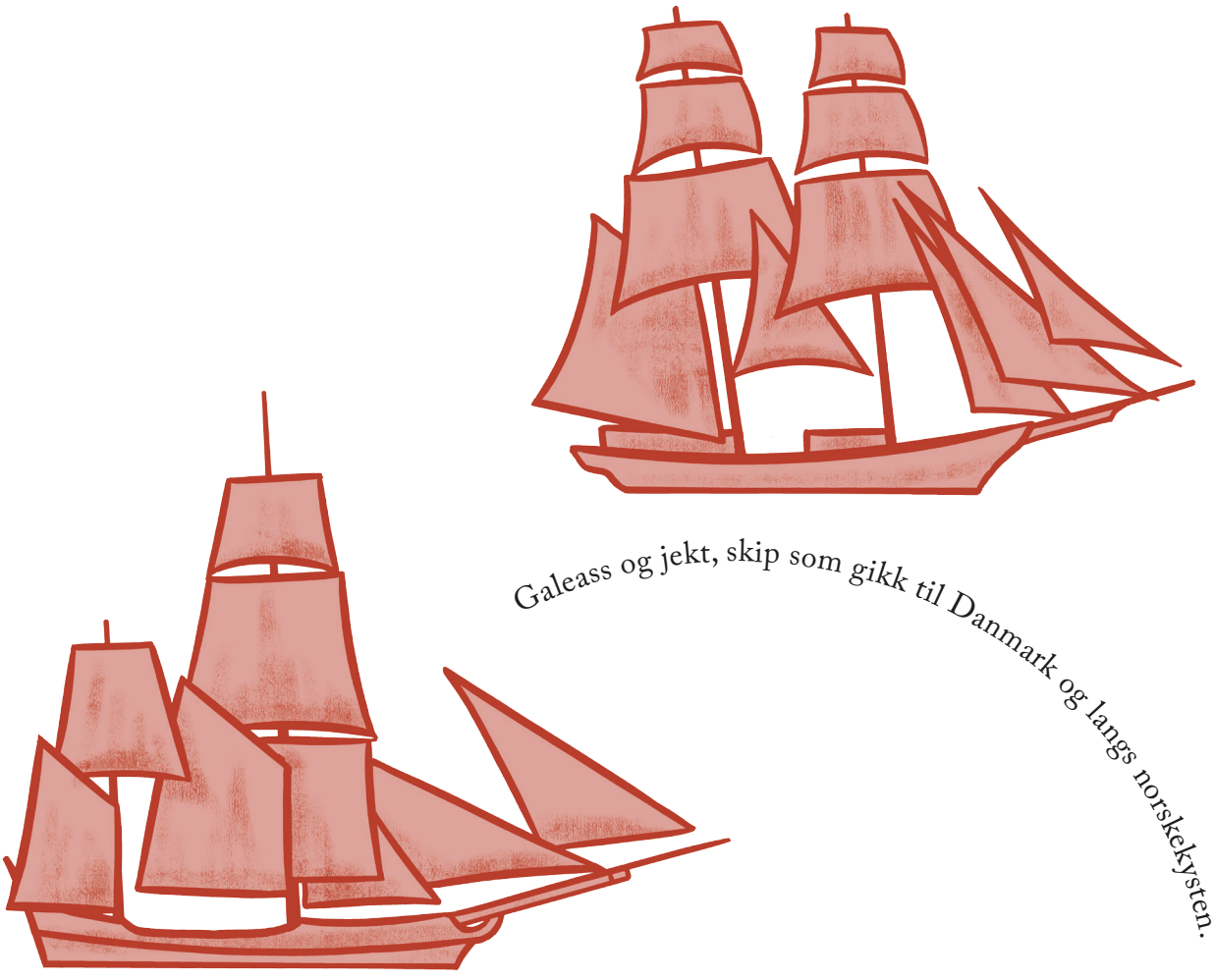
Smugling var for øvrig et problem gjennom hele århundret fordi den lange norske kysten var vanskelig å overvåke. Av denne grunnen må varemengdene som er oppført i tollistene bare ansees som minimum av det som faktisk kom.

Oppgave: Handelen på 1700-tallet.

Klassen deles inn i grupper. Alle går inn på http://toll.lokalhistorie.no/ og klikker seg inn på en skipsanløpsliste. Deretter velger hver gruppe en kaptein fra denne lista. Gruppene skal så identifisere om han var utenriksskipper, danmarksskipper eller kystskipper. Bruk listenes oppføring av hvilken havn han kom fra eller skulle til som utgangspunkt. Deretter kan de klikke på kapteinens navn, og få oversikt over hans reiserute det året. Elevene kan så tegne inn kapteinens reiserute på et kart.

Med utgangspunkt i varelistene på http://toll.lokalhistorie.no/ for samme havn og år, skal gruppene så diskutere hva slags varer skipet eller båten til den valgte kapteinen kunne være fylt med når den dro fra, eller kom til havna. De bør også drøfte hvor disse varene kom fra eller skulle til.

Bruk kartet med kapteinens reiserute, og tegn inn varene som kan ha kommet med kapteinen på de ulike delene av reisen.

Galeass og jekt, skip som gikk til Danmark og langs norskekysten.

Undervisningsopplegg 2: Det sanselige 1700-tallet.

Dette undervisningsopplegget er gruppebasert. Det anbefales at det settes av to skoletimer for introduksjon, lesing og kanskje mulighet til å begynne på arbeidet. Oppgaven gjøres så som lekse til neste time der resultatene presenteres for resten av klassen.

Del klassen inn i grupper som får utdelt eller velger hver sin sanseopplevelse av 1700-tallet.

Del ut faktatekstene som hører til hver sans (man kan gjerne gi alle fem faktatekster til alle). Del gjerne også ut de to faktatekstene fra Undervisningsopplegg 1: Handelssystemene på 1700-tallet.

For ytterligere pensumrelatert lesning, henvises til NDLA.no, og følgende undervisningsopplegg:

- Globalisering på 1700-tallet.
- Handelsforholdene på 1700-tallet.
- Historie og statistikk.
- Forbruk i fortiden.
- Næringslivet i Norge 1500-1800.

Deles ut til alle:

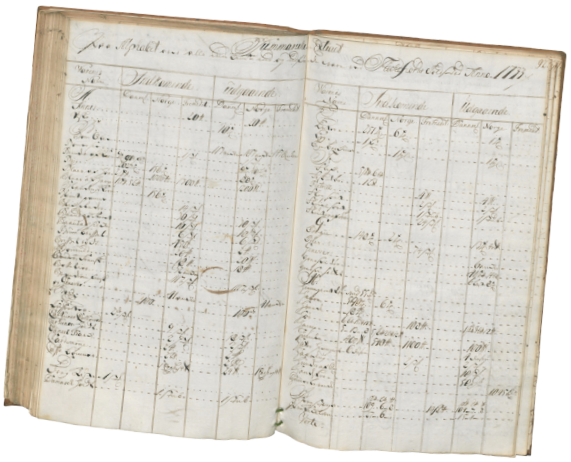
Det sanselige 1700-tallet.

«Fortiden er et fremmed land» sies det. Siden det er umulig å reise tilbake i tid rent fysisk, kan det virke vanskelig å sette seg inn i hvordan verden så ut før. Med en kombinasjon av kunnskap og forestillingsevne kan vi imidlertid bli kjent med og forstå historien. Denne utstillingen er en oppdagelsesferd i hvordan omgivelsene til folk i Norge på 1700-tallet så ut, smakte, luktet, hørtes og føltes.

Utgangspunktet for utstillingen er prosjektet *Historiske toll- og skipsanløpslister*. Prosjektet har gjort tilgjengelig vare- og skipsanløpslister for alle norske tollsteder gjennom et utvalg år på 1700-tallet. I praksis forteller disse listene oss hva som kunne kjøpes i butikkene i de ulike havnene, men også hva folk i Norge på denne tiden drev med. Vi får et i innblikk i 1700-tallsmenneksets jobb og fritid, hva slags ting de omgav seg med, og hvilke land de handlet med. Listene kan ikke si alt om samfunnet, men gjennom endringen i inn- og utførselen av varer kan de gi oss et godt inntrykk av hvordan 1700-tallet kunne oppleves gjennom sansene.

Skipsanløpsliste fra Christiania, 1786.

Summarisk vareliste for Flekkefjord, 1733.

Gruppe 1: Synet av 1700-tallet.

Synet er den sansen de fleste av oss bruker mest aktivt for å orientere oss og få oversikt. Så hva ville vi sett, dersom vi levde i 1700-tallets Norge?

Nakne landskap.
Det kanskje mest oppsiktsvekkende ved Norge på 1700-tallet var hvor lite skog det var. Gjennom århundret ble særlig kystområdene, men også deler av innlandet nesten avskoget. Om du skulle reise gjennom Østerdalen på 1780- og 90-tallet, ville du se at mange åser og fjell var snauhugget. Årsaken var tømmerhandelen. I løpet av århundret eksporterte vi stadig mer tømmer, særlig til England, men også til Nederland, Frankrike og Danmark. Den voldsomme tømmereksporten hadde begynt på Vestlandet på 1600-tallet med hovedmarked i Nederland. Da det ble vanskelig å finne trær i kystnære strøk, flyttet tømmerhandelen østover og innover i landet.

Dersom du studerte omgivelsene dine på 1700-tallet, var det også tydelig at det ble mer folksomt. Folketallet steg fra om lag 500 000 personer i 1700 til nesten 900 000 i 1801. Antallet byer og byboere økte også. I 1665 var det 18 byer i Norge, der 6-7% av befolkningen bodde. I 1801 var det blitt 32 byer, som huset rundt 11% av befolkningen.

Sosiale skiller blir synligere.
Samtidig ble de sosiale skillene tydeligere. Når handelen gjorde at stadig mer varer ble tilgjengelig for flere, ble nettopp hvor mye og hva slags ting folk omringet seg med en måte å vise status og velstand. Spiste du av trekopper og –fat kunne alle se at du var en ganske alminnelig bonde. Om trebollene også var slitt og sprukket var det tydelig at du var av den fattigere delen av befolkningen. Spiste du derimot av kinesisk porselen var du helt klart blant de rikeste.

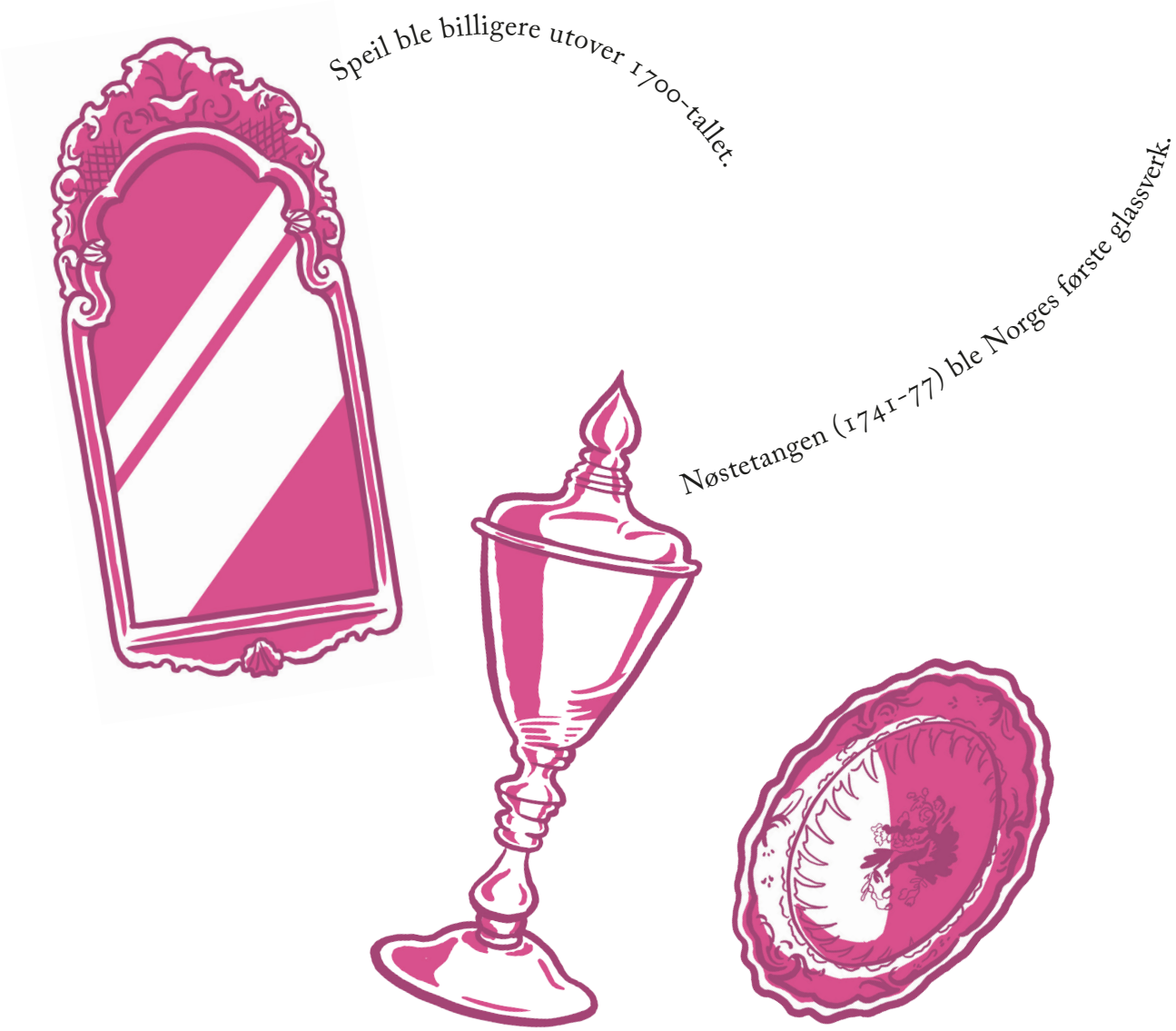
Tingene man omgav seg med ble altså en måte å fortelle andre om seg selv. Med settehyller for tallerkener viste man gjester at man hadde penger til dekorativt servise. Om man brukte fine serviser fortalte man samtidig gjestene at man satte pris på dem. Tilsvarende ga bøker i bokhyller inntrykk av at eieren var verdensvant og kunnskapsrik, men det betydde likevel ikke at han eller hun faktisk hadde lest dem.

Oppgave:

Se for deg at du på 1700-tallet gikk rundt i det nærmeste tollstedet til der du bor. Hvordan ville byen sett ut? Hva slags varer ville du sett i butikkhyllene? Hvordan ville det sett ut inne i husene til folk?

Ta utgangspunkt i varelistene på http://toll.lokalhistorie.no/, bilder av gjenstander og annet fra 1700-tallet. Dette kan du finne på ditt lokale museums nettsider på http://digitaltmuseum.no/, samt i lokalhistoriebøker og andre kilder.

Lag et bilde som viser noe utvalget som kan ha vært i butikkene, eller hva slags ting som kunne ha fylt en stue.

Gruppe 2: Lyden av 1700-tallet.

1700-tallet var ikke et veldig bråkete århundre, men etter hvert som det passerte ga det stadig mer lyd fra seg. Men hva slags lyder, og hva laget dem?

Lyden av arbeid.
Med naturlydene som en evig bakgrunn, var det menneskene og deres aktiviteter som ga stadig mer lyd. Stort sett drev alle jordbruk, og med det fulgte sesongvise lyder. På våren hørte man plogen i våt jord og pustingen fra folk og fe som trakk og dyttet. Sommeren var fylt av lyden av ljåen som slo, men også summingen av klegg og insekter på varme sommerdager (og klapset når folk slo etter dem). Bonden lyttet også etter regn som enten kunne redde eller ødelegge avlingen. Med gården fulgte også rauting fra kua, breking fra småfe, kakling fra høns, og noen steder til og med «gobble gobble» fra kalkuner. Langs kysten hørte man lyden av båtbygging og -reparasjoner, av blafrende seil og plaskende årer. Ved toll- og handelsstedene blandet lyden av kjøpslåing seg med lyder fra vertshusene, med knirkende kjerrer og vrinskende hester.

Annet arbeid på 1700-tallet ga også lyd. Særlig bergverkene var ganske støyende, med den klingende lyden av hammer mot stein, og eksplosjoner for å løsne steinmasser. I Norge var det både sølv-, jern- og kobberverk. De var knyttet til gruver der malmen ble sprengt og hakket ut av fjellet. På verkene ble malmen så gjort om til barrer og stenger, men også ferdige varer. På Sølvverket i Kongsberg ble sølvpenger for hele det dansk-norske riket støpt, mens jernverkene på Østlandet forsynte riket med våpen, men også dagligdagse ting som gryter og spiker, vaffeljern og kakkelovner. På Røros ble kobberet hamret eller støpt til plater eller stenger. Deretter ble det eksportert via Trondheim til Amsterdam, der det enten ble støpt om, eller solgt videre ut i verden.

Lyden av utlandet.
I byene der de utenlandske skipene kom inn hørte man også mange språk. Fransk, engelsk, spansk, tysk, russisk, norsk og dansk gikk om hverandre og forteller hvor internasjonalt tilknyttet Norge var gjennom 1700-tallet. Var man på besøk i bedre hjem kunne man også høre trilling fra sangfugler i bur. Fuglesangen forlenget lyden av sommer, og som radio i dag, ga den litt selskap. Også musikkinstrumenter som fioliner ble ført inn, sammen med noter på den nyeste musikken fra de store europeiske byene. Slik fikk også nordmenn høre de mest populære tonene fra utlandet, eller de kunne bruke instrumentene til å spille norske folketoner.

Oppgave:

Se for deg at du på 1700-tallet gikk rundt i det nærmeste tollstedet til der du bor. Hva slags lyder hadde du hørt? Både inne i husene, og utenfor? Forklar hva som laget lydene.

Ta utgangspunkt i varelistene på http://toll.lokalhistorie.no/, bilder av gjenstander og annet fra 1700-tallet. Dette kan du finne på ditt lokale museums nettsider på http://digitaltmuseum.no/, samt i lokalhistoriebøker og andre kilder.

Gjenskap lydene.

Fiolin fra ca. 1750.

Militærtromme.

Hvordan smakte 1700-tallet?

Smak er i all hovedsak knyttet til mat, og gjennom 1700-tallet ble det mulig for flere å smake mer og oftere.

Hverdagsmat.
Det meste av maten på 1700-tallet var til hverdags ganske kjedelig! Det var grøt laget på bygg eller havre. Kokt enten på vann eller melk, avhengig av hva man hadde. Lenge spiste man grøten uten sukker på. Til brødmat var det flatbrød eller «klappkak» med smør, kanskje prim eller en annen ost av noe slag. Til drikke var det gjerne myse, som er en slags utvannet surmelk, eller et svakt, hjemmebrygget øl. Langs kysten var det gjerne fisk i en eller annen form på bordet ved hvert måltid.

Ellers må 1700-tallet ha smakt ganske salt. Salt ble nemlig brukt til å konservere maten. Fordi saltet måtte kjøpes fra utlandet, og derfor kunne være for dyrt for mange, var det også vanlig med tørking, speking og røking, eller kombinasjoner av disse. For eksempel laget man klippfisk, som er fisk som er både saltet og tørket. Klippfisk, tørrfisk og dels saltet fisk ble eksportert fra Bergen og Trondheim til landene i Sør-Europa og rundt Østersjøen, tidvis via Nederland. Slik fikk også folk også i andre land fikk smake norsk fisk.

Mat med annen smak.
Med utgangspunkt i tollistene er det likevel klart at det i løpet av 1700-tallet kom stadig mer av varer som smakte nye ting. En slik vare var tobakk, som opprinnelig kom fra Sør-Amerika. Andre var kaffe, te, sukker og sjokolade, eller krydder som kanel, muskat, allehånde og kardemomme. Fra Sør-Europa kom frukt som sitroner, appelsiner, rosiner og mandler. At det kom stadig mer av disse varene gjorde det mulig for flere å lage nye matretter. Den nye maten smakte ofte mer, og i hvert fall annerledes enn hverdagskosten. I dag er disse rettene blitt så vanlig at vi tenker på dem som «typisk norsk tradisjonsmat». Sirupsipper, krumkaker, makroner og julekake er noen eksempler.

Det er viktig å presisere at det aldri kom så mye av disse matvarene at de ble dagligdagse for hoveddelen av befolkningen. Den økte tilgjengeligheten gjorde likevel at flere gradvis fikk smake slike ting litt oftere. Unntaket ser ut til å ha vært tobakk, som nesten alle på slutten av 1700-tallet brukte.

Oppgave:

Se for deg at du på 1700-tallet gikk rundt i det nærmeste tollstedet til der du bor, og plutselig ble sulten og tørst. Hva slags mat og drikke kunne du fått servert? Tenk gjennom om det var forskjellige muligheter for ulike sosiale lag i byen, og om det var forskjell på hverdag og fest.

Ta utgangspunkt i varelistene på http://toll.lokalhistorie.no/, bilder av gjenstander og annet fra 1700-tallet. Dette kan du finne på ditt lokale museums nettsider på http://digitaltmuseum.no/, samt i lokalhistoriebøker og andre kilder.

Hvis det er mulig kan dere servere noe av maten og drikken man kunne få til de andre gruppene.

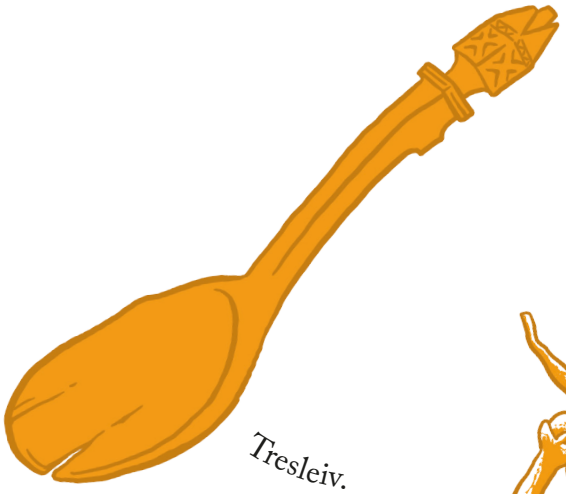
Klippfisk.

Ambar til frakt av smør, melk og grøt.

Ølbolle.

Tresleiv.

Nellikspiker.

Lukten av 1700-tallet.

Lukten av omgivelsene til 1700-tallsmennskene endret seg i løpet av århundret. Fra at bålrøyk var sterkt tilstede, til at denne nesten forsvant i mange hjem, og flere lukter kunne slippe til.

Årestua.
Røyklukt var merkbart i starten av 1700-tallet. Mange bodde fremdeles i årestue, det vil si et hus med bare ett rom. Midt i rommet var en åre, altså en platting med bål, og et lite hull i taket for å slippe røyken ut. Årestuene ble røykfylte, og røyklukten satte seg i klær, hår og alt av eiendeler. Utover 1700-tallet fikk flere hus fikk pipe som ledet røyken ut. Slik kunne andre lukter komme til.

Hverdagslukter.
Lukten av arbeid var nok den første lukten som kom frem etter at røyken var borte. Svette kropper som sjeldent ble vasket lå som en konstant eim, men også selve arbeidet luktet. De fleste bodde på gård, så lukten av våt jord, gjødsel og dyr var vanlig. Langs kysten var lukten av fisk, både «fersk» og den som hang til tørk, tydelig mange steder. For de som drev i tømmernæringen var lukten av sagspon kjent. Noe av arbeidet kunne også lukte særlig ille, slik som garving. Å garve vil si å behandle dyrehuder til lær. Garveteknikken som mange brukte lukter gjæret, dødt dyr i oksidert urin, kombinert med våt pels og gammelt slakteavfall. I de større byene var det også egne dasstømmere.

Gode lukter.
Da røyken forsvant, ble det vits i å vaske oftere. Slik fikk lukten av såpe og nyvasket gradvis bre om seg. At det ble vasket mer ser man klart i økt såpeimport i siste halvdel av 1700-tallet. Såpen som ble innført var både hvit såpe til klesvask, grønnsåpe til husvask og velluktende såper til å vaske kroppen. Det kom også luktevann. Tidlig i århundret var det tunge og kraftige lukter som gjaldt, mot slutten var lette lukter mest populære.

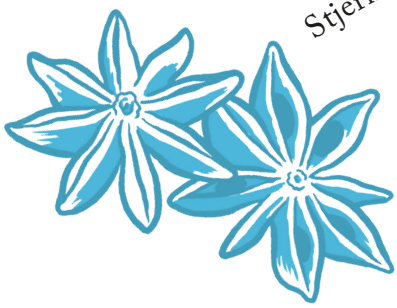
Mange av de utenlandske matvarene som kom til Norge i stadig større mengder brakte også nye lukter med seg. Kjøkken og stuer ble fylt av duft av muskat, kanel og kardemomme, men også drikker som kaffe og kakao. Tobakk var også vanlig blant mange. Lukten av tobakksrøyk var derfor vanlig i mange hus. Det samme var tobakksånde.

Oppgave:

Se for deg at du på 1700-tallet gikk rundt i det nærmeste tollstedet til der du bor. Hva slags lukter hadde du kjent når du gikk gjennom gatene? Hva var det som skapte luktene? Diskuter om og hvorfor det hadde vært ulike lukter på forskjellige steder av byen, og om også menneskene der luktet ulikt.

Ta utgangspunkt i varelistene på http://toll.lokalhistorie.no/, bilder av gjenstander og annet fra 1700-tallet. Dette kan du finne på ditt lokale museums nettsider på http://digitaltmuseum.no/, samt i lokalhistoriebøker og andre kilder.

Hvis det er mulig kan dere finne ting som lukter noen av luktene, og la de andre gruppene få lukte.

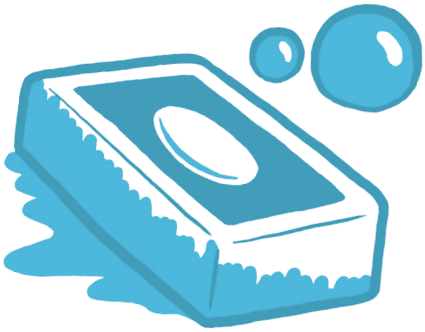
Stjerneanis.

Parfymeflaske.

Tørrfisk.

Parfyrmert såpe.

Følelsen av 1700-tallet.

Selv om hverdagen var hard for de aller fleste gjennom 1700-tallet, ble omgivelsene gradvis litt mykere og mer behagelig for flere.

Det ubehagelige.
1700-tallet var på ingen måte noe behagelig århundre. Det var ingen smertelindring, så om du måtte du trekke en tann eller amputere en kroppsdel, skjedde det uten bedøvelse. Var du heldig fikk du brennevin så du kunne drikke deg sanseløs før noen trakk eller skar. Men om du våknet til live dagen etter hadde du da også hodepine, i tillegg til smertene i såret.

Følelsen av å gå sliten til sengs var noe mange kjente på. Mye tyder også på at flere var mer slitne på slutten av århundret, enn ved begynnelsen. Dette kan vi si fordi eksporten av fisk, tømmer og metaller økte kraftig gjennom 1700-tallet. Flere folk må rett og slett ha arbeidet mer for at det kunne skje. Arbeidet ga likevel inntekter som gradvis flere kunne bruke til å gjøre omgivelsene sine litt mer behagelig.

Det behagelige.
Glatte og lette tekstiler som silke og bomull kom til i stadig større mengder og til lavere priser. Dermed kunne folk bytte ut en del av de stikkete og tunge ullklærne, med klær av lettere og mykere tekstiler.

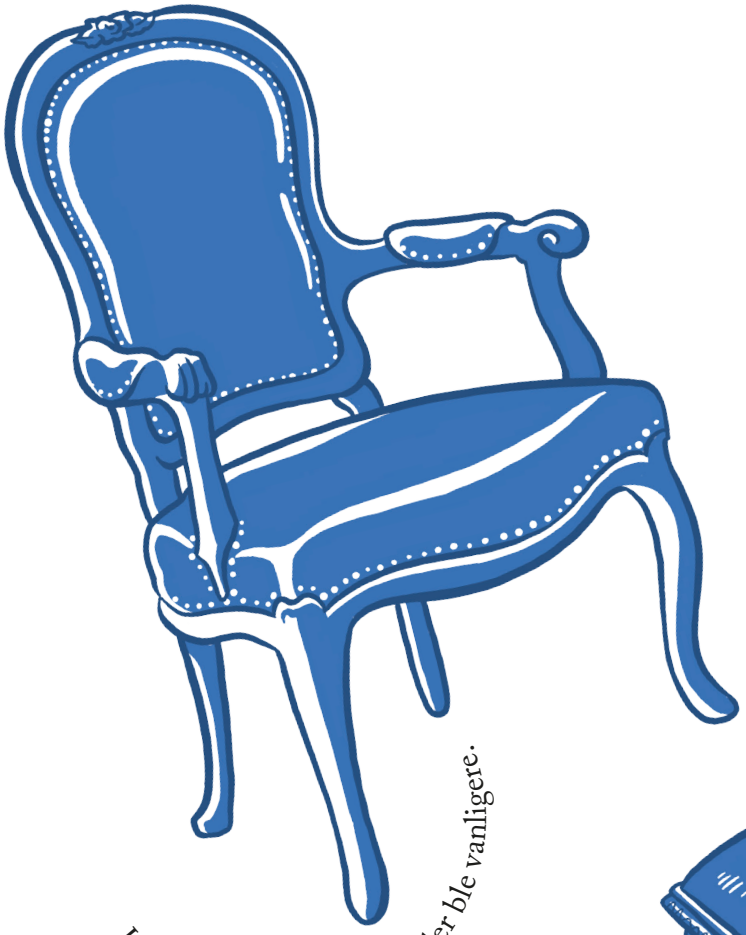
Også møbler gjorde omgivelsene mer behagelige. Sofaer og lenestoler var noe bare de rikeste de hadde råd til. Vanlig folk måtte klare seg med puter på trebenker, men putene kunne da være i kraftige, flotte farger, og laget av glatte og myke tekstiler. Sengene ble også mer behagelige ved at flere fikk dyner og madrasser fylt med fjær. For slitne bergverksarbeidere, fiskere eller tømmerhuggere som hadde klart å spare opp, må det på slutten av en lang, kald og hard arbeidsdag rett og slett ha gjort verden litt mer behagelig å kunne synke ned i en myk pute eller legge seg på en myk madrass.

Oppgaver:

Se for deg at du på 1700-tallet gikk rundt i det nærmeste tollstedet til der du bor. Hvordan ville det føltes å ta på tingene inne i en fin butikk, på havna eller hjemme hos en bondefamilie? Hvordan ville klærne føltes å ha på? Og hvordan tror du sykdommer som er helt vanlig å bli frisk av i dag, kan ha føltes?

Ta utgangspunkt i varelistene på http://toll.lokalhistorie.no/, bilder av gjenstander og annet fra 1700-tallet. Dette kan du finne på ditt lokale museums nettsider på http://digitaltmuseum.no/, samt i lokalhistoriebøker og andre kilder.

Hvis det er mulig kan dere finne ting som føles slik de gjorde på 1700-tallet, og la de andre gruppene få kjenne.

Komfortable, polstrete møbler ble vanligere.

Fotskammel med stoppet pute.